

દીપ્તિ.

જમશેદી નોરોજ ઉપર “સસ્ત ગોશ્તાર”માં તે પતર તથા મારી વચ્ચે કેટલીક તકરાર ગયા. સાલના મારચ, એપ્રિલ તથા મે માસોમાં ચાલી હતી. તે પતરમાં આવેલી તકરારની વીરૂધ્ધ મારી તકરાર હતી. તેથી મને સલાહ મલી હતી કે તેજ પતરની વીરૂધ્ધની તકરાર તેજ પતરમાં ચલાવવાથી મારી તકરારને આખિરશ ધનસાથ મલનાર નથી. પણ મારી તકરાર કોઈ ખીજાં પતરમાં ચાલવાથી “સસ્ત”ના ધરોહિને તે વાંચવાની તક મળે નહીં, તેથી તે સલાહ ઉપર ધ્યાન નહીં આપતાં, મેં મારી તકરાર “સસ્ત”માંજ ચલાવવાનું દરોસ્ત વીચાર્યું. ત્રણ મહીના સુધી ધણી ધંભીરાઈથી અરસપરસ તકરારો ચાલી હતી. “સસ્ત”ની તકરારો તા. ૧૯ મી મારચ, ૯ મી, ૧૬ મી, ૨૩ મી તથા ૩૦ મી એપ્રિલ ૧૮૮૨ ને દીને છપાઈ છે. પણ આખરે “સસ્ત”માં તા. ૧૪ મી મેને દીને તકરારની બાબદને વલગી રહેવાનું છોડી દીધામાં આવ્યું તયારથી મારા દોસ્તોની સલાહ સ્વીકારી તકરાર કરવાનું મેં છોડી દીધું.

જરતોશત્રી અલીઆસ, આંક ૩ જો, પાંતું ૧૧૯, લીટી ૧ થી ૫ સુધીમાં આપણુ વાંચીએ છીએ કે :—“તકરારની બાબદ સાથે વલગી રહેને બદલે તકરાર કરનારોને પણ સાથે સનડોવેલા છે. હેવું યઆ થી એક રવઘઝોજ પડી ગીઓ હાય કે તકરાર કરતાં સામખાની (ખાંપણ) પણ થોડીક દાખલ કરવી હેવું લાગે છે. એ માઠી તબેને લીધે ધણીએક તકરારનું સેવટ આવતાં રહી ગયું છે.”

હું ખચ્ચીત દલગીર છું કે ઉપલાં કારણથી આ સુભ તથા અગત્યની તકરારનું સેવટ આવતાં રહી ગયું છે.

કાંઈ ગેરસમજ્યુતી નહીં થાય-માટે હું જણાઉ છું કે મારો વીચાર આપણી વારસ્તક ગણુત્રીમાં આપતાખી ચાલ દાખલ કરવાનો છે, પણ તેમ કરતાં જે કેટલીક અડચણો નડે છે તેનો મનમાનતો નીવેડો આગલથા થવો જોઈએ. તકરારની બાબદોનો સાર નીચે મુજબ છે :—

૧. શેઠ ખા. ૩૦ કામાજીએ પેહેલે એવું સુચવ્યું હતું કે ૪ વરસે ૧) દહાડો વધારવો તેનું નામ “અવરદાદસાલગાહ” કરીને આપવું.

૨. તે ઉપરથી મવાલ ઉમો થાય છે કે આપણામાં કોઈ ગુજરે તેની કીરીયા જે રોજ અને જે માહા અથવા જે ગાથાએ તે ગુજરે તે રોજ અને તે માહા અથવા તે ગાથાએ કરવી જોઈએ. હવે અવરદાદ સાલગાહને દહાડે કોઈ ગુજરે તેની વરસીની કીરીયા ક્યારે કરવી ? એ ગાથાતો દર ૪) વરસે આવે, ત્યારે તેની વરસી પાંચમાં ગાથાએ કરવી કે બેસતાં વરસે કરવી ?

૩. એનો જવાબ આપાતો નથી ત્યારે “રામતે” સુચવ્યું છે કે શેઠ ખં ૩૦ કામાજીના સમજવયા પરમાણે દર ૪ વરસે ૧ દહાડો અવરદાદ સાલગાહના નામથી નહીં વધારવો, પણ દર ચાર વરસે વેહેસતોયમત ગા-થા બે દાહડા સુધી લંબાવવો !

૪. એ વીથે નીવેડો આવવાનો બાકી રહ્યો છે.

૫. સુરજની ચાલ ૩૬૫ દહાડાની નથી પણ ૧૧ મીનીટ અને ૧૦ સેકન્ડને આસરે કમ છે, તેથી તે કસર લાવી મુકવા પુરોપીયનો દર ૪૦૦ વરસે ૧૦૦ દહાડા વધારવાને બદલે પ્રકત ૯૭ દહાડા વધારે છે. તે વીથે આપણે કેમ કરવું તે નક્કી કરવાનું રહ્યું છે.

૬. શેઠ ખં ૩૦ કામાજીની તકરાર એવી છે કે ધમખારોને પોતાના હીંગામ પર લાવવા સાડ મરવે જરયોશતીઆએ એક મત થઈ જમશેદી નોરોજથી નવું વરસ શરૂ કરવું.

૭. પણ દર દેશમાં રતુઓનો ફરજાર મરવો થતો નથી તેથી મવાલ ઉમો થાય છે કે તેમ કીધાથી દર શહેરમાં ધમખારો પોતાનાં હીંગામ પર આવવાના નથી. અને જો ધમખારો હીંગામ મર થાય નહીં તો ખોટું થાય એવું શેઠ ખં ૩૦ કામાજીએ આપણને સમજાવેલું છે. ત્યારે “રામતે” તકરાર લીધી છે કે દર દેશમાં સુરજ એકે વખતે ઉગ-તો નથી તેથી પારસીઓ ગેહા જુદી જુદી વખતે જુદા જુદા દેશોમાં બાણે છે તેમ તેઓ ધમખારો જુદી જુદી વખતે જુદા જુદા દેશોમાં કરે તો કાંઈ હરકત નથી !

૮. હવે શેઠ ખં ૩૦ કામાજીએ સમજાવ્યું છે કે નવાં વરસ પછી અમુખ દહાડે દર ધમખાર પડવો જોઈએ. ને ઉપલી “રામત” ની તક-રાર પરમાણે જો પારસીઓ ધમખારો જુદી જુદી વખતે જુદા જુદા દેશોમાં કરે તો દર દેશમાં નવું વરસ જુદી જુદી વખતે પડવું જોઈએ !

૯. એમ કરવું અશક્ય થઈ પડે છે ત્યારે “રામતે” વલી દલીલ ઉઠાવી છે કે ઉતર દક્ષીણ ગોલાર્ધમાં પ્રકત બે નવાં વરસો છ છ મહીનાના અંતરે કરવાં !

૧૦. તેમ કીધાથી સવાલ ઉભો થાય છે કે ઇકવેટરની આસપાસ થોડે થોડે છેટે એકજ કુટુંબના માણસો રહેતાં હોય, અને તેઓ ઉતર દક્ષીણ આવળવ કરતાં હોય, અને વેપારને અરથે પારસીઓને ઉતર દક્ષીણ આવળવ કરવું પડે તો તેઓ પોતાના રોજ માહા શું વારેઘડીએ અવાર નવાર ભાણ્યા કરે ? અને ખુદ ઇકવેટર પર રહેનારાઓ કેમ કરે ?

૧૧. એનેા જવાબ અશક્ય થઈ પડે છે ત્યારે “રામતે” વલી તકરાર લીધી છે કે આખી દુનીયામાં એકજ નવું વરસ રાખીને ઉતર દક્ષીણ ગોલાર્ધમાં ધમખારો છ છ મહીનાને અંતરે કરવા !

૧૨. તેમ કીધાથી પણ ધમખારોને હીંગામપર લાવવાની આવણી મકમદ સરતી નથી અને સવાલ ઉભો થાય છે કે ખુદ ઇકવેટર પર રહેનારાઓ ધમખારો કેવી રીતે કરે ? અને ઇકવેટરની આસપાસ થોડે છેટે એકજ કુટુંબનાં માણસો રહેતાં હોય, અને તેઓ ઉતર દક્ષીણ આવળવ કરતાં હોય, અને વેપારને અરથે પારસીઓને ઉતર દક્ષીણ આવળવ કરવું પડે તો તેઓ પોતાના ધમખારો વારેઘડીએ શું અવારનવાર કર્યા કરે ?

૧૩. હવે ઇકવેટર પર રહેનારાઓ વીશે જરૂર આવણે ચીંતા રાખવી જોઈએ, પણ તકરાર ખાતર તે ચીંતા નહીં રાખતાં, બલે એમ ધારો કે સરવે પારસીઓ એક મતથી એકજ નવું વરસ રાખીને ઉતર દક્ષીણ ગોલાર્ધમાં ધમખારો છ છ મહીનાના અંતરે કરવા કબુલ રાખે તો શેઠ ખરેશજ રથતમજી કામાજીએ સમજાવયું છે કે નવાં વરસ પછી અમુખ દહાડે દર ધમખાર પડવો જોઈએ તે વાત તદન નાપાયદાર થાય છે, અને ધમખારો રૂપોનાં જથ્થો છે તે જ ગણતરીઓથી એ શેઠ સામેત કીધું છે તે ગણતરીઓ તદન ખોટી થઈ પડે છે.

૧૪. અને એટલુંજ નહી પણ એક દેશની નજદીક સુરજ હોવા છતાં અને તેથી તયાં ધણી ગરમી પડવા છતાં તયાં સરદીની માસમનો ધમખાર કરવો પડે ! અને એક દેશથી સુરજ દુર હોવા છતાં અને તેથી તયાં ધણી સરદી પડવા છતાં, તયાં ગરમીની માસમનો ધમખાર કરવો પડે !

૧૫. તેથી એ છેલ્લો રમતો પકડવાથી પણ ધમખારોને હીંગામ પર લાવવાની આપણી મક્કમદ મરતી નથી. અને ધમખારો નો હીંગામ મર થાય નહીં તો ખોટું થાય એવું શેઠ ખરશેદજી રૂથતમજી કામાજી એ આપણને સમજાવેલું છે, ત્યારે કરવું કેમ તેનો નીવેડો આવવાનો બાકી રહ્યો છે.

૧૬. શેઠ ખરશેદજી રૂથતમજી કામાજી કહે છે કે આપણાં નવાં વરમનો દહાડો દે મહીનો ને હોરમજદ રોજ છે, પ્રવરદીન મહીનો ને હોરમજદ રોજ નથી.

એ વીથે તથા ઉપલી ગુન્થવણો વીથે જોલાસી થવાની “રહેનુમાએ સુભા” તરફથી ઉમેદ રાખવામાં આવી હતી. પણ ગયા જમશેદી નોરોજ ને ટાંકણે એ સુભા તરફથી, જેમ આગલ ઘણી ખરી વખતે થતું હતું તેમ, એક બાણાણ પણ થયું નહીં, અને સરવે સવાણોના જવાબનો નીવેડો આવવાનો બાકી રહ્યો છે.

તેથી “રાસત”માં જે મારાં પતરો છવાયાં છે તે ચોપાંનીયાંના આકારમાં સેજ ફરશર સાથે જાલવી રાખવાનું મં દરોસ્ત વીચાર્યું છે કે હવે પછી કોઈ વખતે એ બાબદોનો મનમાનતી રીતે કુડ્યો થઈ શકે.

જમશેદી નોરોજ.

જંગખારનું જરથોશતી ફંડ.

[આ પત્ર આ ખીનાને લગતો હોવાથી અતરે ઉતારી લીધો છે,
તાં ૧૨મી મારચ ૧૮૮૨ ના “રાસ્ત” માંથી.]

રાસ્ત મોક્ષતાર તથા સ્તવ પ્રકાશના અધીપતી સાહેબ,

જત જંગખારના જરથોશતીઓને અવલમંજલ પોંચાડવાના ૫'૩ વીથે તમારા પત્રમાં તમોએ તયાના જરથોશતીઓની મોટી સંખ્યાની અરજ ઉપરથી કેટલુંએક લખાંન કરી એ ફંડમાં મદદ કરનારાઓને તે મદદ તમારા ઉપર મોકલી આપવાની શુચનાં કીધી હતી. પણ તયારબાદ એ બાબદને લગતા એથી કુલટા લખાને અવારનવાર નુશપેપરોમાં આવવા લાગાં. આપરે સાર એવો નીકલેછે કે તમારા પત્રમાં પેલીવાર છપાવનાર અનજુમને ઉભાં કીધલાં ધરમના કામો પારસી પંચાતની રીતથી ઉલટાંછે એવું દેખાડવાને કોઇખી વાજખી કારણ નથી, વાસતે આ સાથે એક સ્પષ્ટીજ નજીવી રકમની નોટ ૧) ૩૫) વાલી ખીરીછે તે મહેરબાની કરી જંગખારના જરથોશતી અંજુમનનાં અવલમંજલનાં ૫'૩માં મોકલી આપસોજ.

હાં આફરીકાના પારસીઓની આબાદીનો સાહનાર,
એક જરથોશતી.

જમશેદી નોરોજ.

“શાં ગોં તથા સં પ્ર”ના અધીપતી જોગ, સુંખધ.

સાહેબ—“પારસીઓનું નવું તથા કસરનું વરશ તથા રપીયવન અને ગાહામખારોનાં જશનો વીથે,” જે એક નહાનું ચોપાંનું પ્રગટ કર્યું છે, તેનો રીવય તમારા પત્રમાં ચાલતા માસની તાં ૧) મીએ, તમોએ “એક અભીઆસી” ની સહીથી લીધોછે, તે વીથે હું તમારે ઉપકાર માનું છું.

“અભીઆસી”ની કહેવાની મતલબ એ છે કે આપણું નહાના ટોલામાં બે તડાં પહેલાંછે, તેને એક કરવાને બદલે, ગમે એટલાં ખીન્ન તડાંઓ પડે તો પડે, પણ દુનીયાંના સરવે મુલકોમાં હુનાલો હોય તયારે હુનાલાનાં, અને શીઆલો હોય તયારે શીઆલાનાં જશનો, અને એવીજ રીતે તમામ જશનો કરવાં. હલટપાનટ કરવાં નહીં, તયારે હવે એ બોધનુ અનન્નમ શું આવેછે તે જોવો.

આપણુ જાણીએ છીએ કે જુદી જુદી ઠેકાણે જુદી જુદી વખતે વસંત, ગરમી, અનાજ, સરદી વગેરેની રૂપરોમાં હોયછે. કલકત્તા, એડન, ઇંગ્લાંડ વગેરે જગ્યાઓમાં જુદી જુદી વખતે જરથોશતીઓ ગેહો બણેછે, તેનો દાખલો આપીને ‘અભીઆસી’ ની સમજાવવાની મતલબ એછે કે, જે ઠેકાણે વસંત હોય તે વખતે વસંતનો મેદીઓજરેમ ગાહામખાર, જે ઠેકાણે હુનાલો હોય તે વખતે હુનાલાનો મેદીઓશેમ ગાહામખાર, જે ઠેકાણે અનાજની માસમ હોય તે વખતે અનાજની માસમનો પેતેશેમ ગાહામખાર, જે ઠેકાણે સરદી હોય તે વખતે સરદીનો મેદીઆરેમ ગાહામખાર, અને એવીજ રીતે તમામ ગાહામખારો કરવા જોઈએ. શેક ૫૦ ૩૦ કામાજીએ આપણને સમજાવ્યું છે કે નવા વરસથી ૪૫) મે દહાડે વસંતનો મેદીઓજરેમ ગાહામખાર, ૧૦૫) મે દહાડે હુનાલાનો મેદીઓશેમ ગાહામખાર, ૧૮૦) મે દહાડે અનાજની માસમનો પેતેશેમ ગાહામખાર, ૨૯૦) મે દહાડે સરદીનો મેદીઆરેમ ગાહામખાર, અને એવીજ રીતે તમામ ગાહામખારો કરવા જોઈએ.

તયારે એ ઉપરથી એવું સીધ થાયછે કે દરેક દેશોમાં જુદી જુદી તેરીજાથી આપણે આપણાં નવાં વરસોના દહાડા મુકરર કરવા જોઈએ ! પરીણામ આવું વાંધા ભરેલું, ગુચ્છલું ભરેલું, પીડાકારક, અને તેટલા માટે રદ કરવા લાયકછે. તયારે આપણે કરવું શું ? “અવસતાની અને આજની વીદ્યાની માહેતગારી” ધરાવનાર “અભીઆસી”ના બોધ પ્રમાણે, જો આપણે ચાલીએ છીએ તો, આપણને શંકડો નવાં વરસો કરવાં પડે છે. એવો બોધ કયો જરથોશતી કબુલ રાખશે ? એ બોધ પોતાનીજ તકરારથી જો રદ થાયછે તો, એવું સીધ થાયછે કે ગાહામખારો સરવે ઠેકાણે તેઓની આસપાસની રૂપરોમાં પ્રમાણે હોય નહીં. તેથી ‘અભીઆસી’ અને તેવણના જેવા ખીન્નઓએ પોતાના ખયાલી વીચારો તરક કરવા જોઈએ.

શેઠ અરશદજીએ પોતાના ભાણેણીનો મંત્રહ છપાવયોછે તેને પાને ૧૫૧) ને શેઠ નવરોજી ફરદુનજી કહેછે કે “આપણા નાધલા ટોલામાં જે તડાં પડીઆછે તે એક થાય એવી શેઠ અરશદજીની નેક નેમ છે. મેં ભય બતાવયોછે કે, જે ટોલાને એક કરવા જતાં, એકથી વધુ ટોલાઓ થઈ જાયછે તે ઉપરથી ‘અભીઆસી’ અને તેવણના જેવા ખીજઓએ પોતાના ખયાલી અને વેહુમી વીચારે તરક કરવાને બદલે, તે મારા ભયને તેઓએ ‘ખયાલી’ ગણ્યો છે. ‘અભીઆસી’એ અને તેવણના જેવા ખીજઓએ પારસીઓમાં ખીજ ગમે એટલાં તડાં પડેતો પડે, અને આપણને ગમે એટલાં નવાં વરશો કરવાં પડે તો કરીએ એવો વગર વીચારનો બોધ કરવો સુકી દેવો જોઈએ.

આ કાગલ તમારાં વખણાયલાં પત્રમાં છાપવાની જગા કરશોજી. મુંબઈ, તા. ૮ મી મારચ ૧૮૮૨.

અ. સો. દ. કા.

“૨૧૦ ગો. તથા ૨૦ પ્ર૦” ના અધીપતી જોગ—

સાહેબ—જુદે જુદે ટુકાણે ટડાં પડી જાયછે એવો ભય મેં બતાવયોછે તે ટડાંનો બોલ કાઢી નાંખીને, રોજ માહા અવારનવાર ભણવા પડે છે એવું કબુલ રાખીને; અને એકજ ગોળારધમાં જમીનનાં તથા આબોહવાનાં કારણોથી રતુઓનો ફરફાર થાયછે તેને ધ્યાન પર નહીં લેતાં, સુરજની કુદરતી ચાલના આધાર ઉપરથી એકજ વખતે ઉતર દક્ષીણ ગોળારધમાં પ્રકટ બે ભણતરો ભણવાનું રાખીએ, તોપણ અગર બે નવાં વરશો છ છ મહીનાના અંતરે ડરવવાં જોઈએ, યા બંને ગોળારધમાં રોજ માહા એકજ રાખીને છ છ મહીનાના અંતરે જશનો કરવાં જોઈએ—અને અસલધોજ શેઠ ખ. ર. કામાજી, શેઠ નવરોજી ફરદુનજી તથા ‘અભીઆસી’ વગેરેની મક્કમદ એવીછે એવું કબુલ રાખીએ—તો આફ-શીને ગાહામખારની એખારત દક્ષીણ ગોળારધને સાફ તદન બદલવી જોઈ એ. અને ઇકવેટરની આસપાસ થોડે થોડે છટે એકજ કુટુંબના માણસો રહેતાં હોય અને તેઓ ઉતર દક્ષીણ આવજાવ કરતાં હોય તેને વાચતે કેમ કરવું? અને કેટલાક વેપારીઓને અને શપ્તીઓને ઉતર દક્ષીણ આવજાવ કરવું પડે (અને નવાં વરશો કરવાનો ઠરાવ રાખ્યો હોય) તો

તેઓ પોતાના રોજ માહા વારેઘડીએ અવારનવાર બણ્યા કરે ? અથવા (રોજ માહા એક ગમ્બેલા હોયતો) તેઓ જશનો શું અવારનવાર કર્યા કરે ? એટલે ઉતરમાં આજે તીર મહીનો બણીને અથવા ગરમીનો ગાહામખાર કરીને દક્ષીણમાં જાય તયારે ત્યાં વલી ગુરતજ દે મહીનો બણે અથવા સરઘીનો ગાહામખાર કરે ? અને ખુદ ઇકવેરર પર જશનો તથા ગેહાના બણતરે કેમ બણવાં અને તે ઠંકાણાને વાસતે આકરીનની એખારત કેવી રીતે બદલવી ? જો ગાહામખારે રતુઓનાં જ જશનો છે તો ઉપલો ગુચવાડો મટાડવો મુશ્કેલ છે. મારું મત એવું છે કે ગાહામખારે પેદાએશોના જશનો છે તેથી કાંઈ ગુચવાડો રહેતો નથી પણ મારે વીચાર ભુલ ભરેલો હોય તો તમારે ‘અભીઆસી’ વધારે ખુલાસો કરી શકે, માટે મેહેરખાની કરીને આ કાં તમારાં વખણાપલાં પતરમાં છાપવાની જગો કરશોજી.

સુખ, તા. ૨૦ મી માર્ચ ૧૮૮૨.

અ. સો. દ. કા.

બન્ને ગોળારધોમાં ગાહામખારે શું અવારનવાર કરવા જોઈએ ?

“શાં ગોં તથા સં પ્રં” ના અધીપતી જોગ—

સાહેબ—કેટલાએક “અવસતાની તથા આજની વીધાની માહેત-ગારી”વાળા સાહેબો કહેછે કે ધમખારોના અરથો રતુઓના યાયછે તેથી ઉતર દક્ષીણ ગોળારધોમાં છ છ મહીનાને અંતરે જશનો કરવાં પડેતો તે કાંઈ વાંધા ભરેલું નહી કહેવાય. જો ધહમખારોનાં સોધી કાઢેલા અરથો ખરાછે તો આગલા વખતમાં ખેસતું વરસ જમશેદી નોરોજ સાથે આવ્યું હોય તેથી ઈશંનની રતુઓ ઉપરથી ધમખારોનાં સીફતી નાંમો પડ્યા હોય, માટે અરથો ઉપરથી એવું નહી ઠરતું કે ધમખારો સરવે મુલકોમાં તેના અરથ પરમાંણેની રતુઓ ઉપરજ આવવા જોઈએ. એરવદ કાં એં કાંગા અવાયરેમ ધમખારને વાસતે પોતાની ખોરદહ અવસતા કેતા-બને પાને ૧૫૫)મ લખેછે કે “એ બોલનો ચોકસ અરથ હજુર સુધી ઠર્યો નથી.” ધમખારોના અરથો એક જખાનશનાશ એક રીતે તો ખી-જાએ ખીજી રીતે કીધાછે. અને એક મુલનો અરથ એક જગે એક

રીતે તો તેજ મુલનો અરથ ખીજી જગોએ ખીજી રીતે સમજાવેલો છે. માટે ધમખારોના અરથો ઉપર ભરસો રહેતો નથી. ધમખારોને કમલો સાથે જો મંખ'ધછે તો સુરજનીજ ચાલ ઉપરથી પુરવાર થાય છે કે દરેક જગોએ જુદી જુદી વખતે ગરમી તથા ઝરદીનાં જશનો કરવાં જોઈએ. વીધુવવરત કાંઈ એવી ખરી લીટી નથી કે તે 'દુનયાને' કાપીને બે ઉતર દક્ષીણ કટકા કરેછે. અને તેથી ઉતર દક્ષીણ રહેનારાઓ એકમેકથી જુદા રહી પોતપોતાનાં નવાં વરસો યા છ છ માસને અંતરે જશનો કરી શકશે. પુરથવી પોતાની ધરી ઉપર પશચીમ પુરવ ફરી રહેછે, તયારે રાત અને દહાડો પુરો થાયછે, પુરથવીના વીભાગો કરવા માટે રેખાંશને નામ તે લીટીએને આપણુ એલખીએ છીએ. અને પુરથવી સુરજની આસપાસ ફરી રહેછે, તયારે ઝરવે મુલકોમાં જુદી જુદી વખતે રૂપોએનો ફરફાર થાયછે, પુરથવીના વીભાગો કરવા માટે અક્ષાંશને નામ તે લીટીએને આપણુ એલખીએ છીએ. અને કામેલ લખનારાઓ આપણને સમજાવેછે કે જેમ જુદી જુદી રેખાંશો ઉપર રહેનારાઓ જુદી જુદી વખતે ગેહા ભણેછે, તે ધરમને અનુસરવું છે; તેમ જો જુદી જુદી અક્ષાંશો ઉપર રહેનારાઓ જુદી જુદી વખતે જશનો કરે તો તે તડાં નહી કહેવાય. હવે એમ સમજજો કે ઉતર ગોળારધમાં એડન શહેરછે તેને માથે સુરજ આવેલોછે, ને તેથી જો આખા ઉતર ગોળારધમાં ગરમીનું ભણતર ભણવું જોઈએતો, રકોટલાંડ જે કે ઉતરે ૫૫) ડીગરીને છેટેછે, તયાં પણ ગરમીનું ભણતર ભણવું જોઈએ ! અને નયુગીની જે રૂકત ૫) ડીગરી દક્ષીણેછે, તયાં ઝરદીનું ભણતર ભણવું જોઈએ ! એમ કાંએ હોવું જોઈએ ? રકોટલાંડ જે ૫૫) ડીગરીને છેટેછે તે સુરજની નજદીક કાંએ ગણાય ? અને નયુગીની જે રૂકત ૫) ડીગરીને છેટેછે તે સુરજથી દુર કાંએ ગણાય ? એથી ઉલટાવીને એમ સમજો કે દક્ષીણ ગોળારધમાં જાવા ટાપુ છે તેને માથે સુરજ આવેલોછે, ને તેથી જો આખા દક્ષીણ ગોળારધમાં ગરમીનું ભણતર ભણવું જોઈએ તો, ટેસમેનીયા જે કે દક્ષીણ ૪૫) ડીગરીને છેટેછે, તયાં પણ ગરમીનું ભણતર ભણવું જોઈએ ! અને કોલંબો જે રૂકત ૭) ડીગરી ઉતરેછે તયાં ઝરદીનું ભણતર ભણવું જોઈએ ! એમ કાંએ હોવું જોઈએ ? ટેસમેનીયા જે ૪૫) ડીગરીને છેટેછે તે સુરજની નજદીક કાંએ ગણાય ? અને કોલંબો જે રૂકત ૭) ડીગરીને છેટેછે તે સુરજથી દુર કાંએ ગણાય ? વાંચનારા સાહેબો, એવા હજારો દાખલા પોતેજ આપી શકશે. અને તે ઉપરથી તેઓ જોશે

કે ધમખાણોને પ્રસૂતો માથે જો મુંબંધ છે તો જે દેશ જે વખતે સુરજની નજીક હોય ત્યાં ગરમીનાં જશનો કરવાં જોઈએ ! અને જે દેશ જે વખતે સુરજથી દુર હોય ત્યાં સરદીનાં જશનો કરવાં જોઈએ ! પ્રકૃત ઉતર દક્ષીણ ગોળાર્ધમાં બણેલાઓ આધ કરે છે તેમ પ્રકૃત એ નવાં વરસો યા છ છ માસને અંતરે જશનો કરવાથી આવણી ગરજ પાર પડતી નથી. અને એમજ છે તો વયવહારમાં તે ખનવા જોગ નથી. ઉપલી અગણી મુશ્કેલીઓ એક કોરે મુકીને બણેલાઓ કહે છે કે ઉતર દક્ષીણ ગોળાર્ધમાં પ્રકૃત એજ નવાં વરસો યા છ છ માસને અંતરે અવારનવાર જશનો કરવાં જોઈએ છે તો તે વાત નેચોળી કામેલી અતનાં માન આતર તકરાર તરીકે કબુલ રાખીને તેથી પણ ન મટી શકે એવો ગુન્થવાડો જે આવણને નરે છે તે એ તમારા તા. ૨૦ મી મારચના પતરમાં દેખાડ્યો છે, જેનો જવાબ હજી સુધી કોઈએ આપ્યો નથી.

બણેલાઓનું સમજવવાનું એ છે કે જમશેદી નારોજથી નવું વરસ ખનને તડાંએ એકમત થઈ ને કીધાથી આવણું જશનો પોતાના હિંગામ ઉપર આવશે. તેઓ કહે છે કે જશનો પ્રસૂતોનાં છે તેથી તો એકથી વધુ નવાં વરસો યા છ છ માસને અંતરે જશનો અવારનવાર કરવાં પડે છે. માફ કહેવું શું છે તે મારાં નવાં ચોપાંનયાંમાં સમજવવું છે કે આપ્રતાખી ચાલતી કમર મજરે લેવા આતર ખનને તડાંએ એકમત થઈ એગરીયન રીતી અખતીઆર કરી નવું વરસ જમશેદી નારોજથી શરૂ કરવું. અને તે પરમાણે જરથોશ્તીઓ એખલાજ કાંએ તેમ કરી શકે ? યુરોપીયનો, હિન્દુઓ, મુસલમાનો વગેરે દુનીયાંની તમામ પરજાઓ પોતાનાં નવાં વરસો ચોપ એગરીની સીમટમ પરમાણે તા. ૨૧ મી મારચથી તેઓ આહેતો કાંએ નહીં શરૂ કરી શકે ? મેહરખાની કરી તમારાં વખાણાયલાં પતરમાં આ કા. છાપવાની જગો કરશોજી. તા. ૩ જી એપ્રિલ ૧૮૮૨.

અ. સો. દ. કા.

રખીયવનનું જશન.

“ રા. ૧૦ તથા સ. ૩ ”ના અધીપતી જોગ—

સાહેબ—બણેલા સાહેબો કહે છે કે આખી દુનીયાંમાં રોજ માહ એક રાખી ઉતર દક્ષીણ ગોળાર્ધમાં છ છ મહીનાને અંતરે ગરમી સરદીનાં બણ-તરો બણવાં પડે તો તે તડાં નહીં કહેવાય. તકરાર તરીકે એ વાત કબુલ રાખીને, તા. ૨૩ મી મારચે એટલે પ્રવરદીન મહીનો ને અરદીએશત

રોજે ઉતર ગોળારધમાં, અને તા. ૨૫ મી સપ્ટેમ્બરે એટલે મેહર મહીનો ને આદર રોજે દક્ષીણ ગોળારધમાં, રપીથવનનું જશન ધંજવાનું રાખીએ. ઉતરે ૫૩) ડીગરીને છોટે લીવરપુલ આવેલું છે ત્યાં જ્યારે એ જશન કરી શકીએ, ત્યારે દક્ષીણે પ્રકત ૨) ડીગરીને છોટે લોઅરગીની આવેલું છે ત્યાં એ જશન નહીં કરી શકીએ. એથી ઉલટાવીને દક્ષીણે ૩૫) ડીગરીને છોટે એસટરેલીઆ આવેલું છે ત્યાં જ્યારે એ જશન કરી શકીએ, ત્યારે ઉતરે પ્રકત ૫) ડીગરીને છોટે સ્પીલોન આવેલું છે, ત્યાં એ જશન નહીં કરી શકીએ. એ વાત ધ્યાનમાં ઉતરતી નથી. ત્યારે શું જે વખતે જે અક્ષાંશ ઉપર સુરજ હોય તે વખતે ત્યાં રપીથવનનું જશન કરવાનું ડેરવવું જોઈએ? તેથી તો પરીણામ એવું થાય કે ઉતરે પ્રકત ૨૩) ડીગરી અને દક્ષીણે પ્રકત ૨૩) ડીગરી ઉપરજ, એ જશન કરી શકાય! અને એ અક્ષાંશો ઉપર હજારો મુલકો આવેલાં છે, ત્યાં દરેક ડોકાણે એ જશન કરવા સારું દહાડા મુકરર કરવા જોઈએ! એ વયવહારમાં નહીં બને એવું છે. વલી મુંબઈમાં ખારદાદ મહીનાની આખરીએ, અને ગુજરાતમાં તીર મહીનાની શરૂઆતમાં એ જશન ધંજવાનો હીંગામ આવશે! અને ગુજરાતની ઉતરેના ખુદ હીંદુ-સતાનના તમામ શહેરોમાં, આખા યુરોપમાં, ઉતર અમેરીકામાં એશીઆના ઘણાખરા ભાગોમાં, તથા ખુદ ઈરાનમાં રપીથવન ધંજવાનો હીંગામ ખીલકુલ આવશે નહીં. અને વીપુલવરૂત પર એ જશન ધંજવાનો હીંગામ વરસમાં બે વખત આવશે. બાણેલા સાહેબો કહે છે કે જોમ રેખાંશો ઉપર રહેનારા જુદી જુદી વખતે જુદી જુદી ગેહા બાણે છે તેમ અક્ષાંશો ઉપર રહેનારાએ જશનો કરવાં જોઈએ, તે પરમાણે તો પરીણામ ઉપર મુજબ અકલ પસંદ નહીં કરે એવું આવે છે, માટે તે રદ કરવા લાયક છે. જ્યાનશનાસો કહે છે તેમ એકબારગી જુનદેહેશનાં ૩૬૫) દીવસ વીથેનું બયાન આવેલું છે તે, તથા ધમખારની આશ્રીન રદ કરીએ, અને ધમખારો રૂપુઆનાજ છે એવું કબુલ કરીએ તો, મારાં નવાં ચોખાંનીયાંને પાંને ૨૭ મેની લીટી ૧૮ થી ૨૩ સુધીમાં મમજવયા પરમાણે મરવે બાણુતરે બાણુવામાં આપણું ડહાપણ મમાવણું છે. અને તેમ નહીં થાય તો બાણેલાઓની કાબેલીયત તરફ મર નમાવી દું પુછું છું કે “જુરશદ” ની ચાલ પકડી બનને ગોળારધોમાં જુદી જુદી વખતે જશનો આપણે કેવી રીતે કરવાં? અને તમામ મુલકોમાં રપીથવન ગેહ ૭) માસ, અને બે હાવન ૫) માસ કેવી રીતે બાણુવી? તા. ૧૧ મી એપ્રિલ ૧૮૮૨.

અ. સો. દ. કા.

આફરીને ગાહમખાર શું ખોટીછે ?

“ ૨૧૦ ગો૦ તથા ૨૦૦ પ્ર”ના અધીપતી જોગ—

સાહેબો—ઘહમખારની આફરીન પાજંદમણિ, અને તેમાં આદરબાદ મારેસપંદ બલકે નોશિરવાન આદલ વતીક નામો મળેછે, તથા ઇરાનમાં એ આફરીન બણવામાં આવતી નથી, તથા ઘહમખારનાં નામના અરથો રૂઝ્મોના થાયછે, તેથી બણેલા સાહેબો માને છે કે યાહુદીના ધરમ ઉપરથી બુલાવેા ખાઈને આપણુ નેઆગાનોએ તે ઉભી કીધેલી છે. જેમ ખીસ-મારક આગલ ચુનનદા ઉમરાવો આજેજછે તેમ બણેલા સાહેબોની આગલ મારૂં અદનાં સર નમાવી ફકત તકરાર ખાતર આપણુ એ સવાલ દુકમાં નીચે મુજબ તપાસીએ—બણેલા સાહેબો કહેછે કે નામસતાએશને પાજંદમાં છે, પણ તેની શાહદત પેહેલવી ઉપરથી મલેછે, તેથી તે અસલ અવસતાની બંદગી હોવી જોઈએ. આફરીન પાજંદમાં છે, અને તેની સામેતી ઘહમખારના આફરીનગાનની પેહેલવી શરેહમાંથી, તથા જુનદહેથ કેતાબ જે પેહેલવીમાંછે તેમાંથી, તેમજ ઇજ્જતનેના ૧૯ માં હામાં પણ પેદાએશોનું વરણુ આવેલુંછે તેમાંથી મળેછે, તેથી મત બાંધી શકાય છે કે તે અસલ અવસતામાંખી હોવી જોઈએ. (વાંચો મારાં નવાં ચોપા-નયાંને પાને ૧૧ મેનો પેરેગરા ૩ જો). વલી બણેલા સાહેબો કહેછે કે અસલ જરથોશતી મતમાં ફરશાર કરી પેદાએશો છ દીવશમાં થઇ એવું મત તોરાતની મારશતે એશીઆખંડમાં ફેલાયું. એમજછે તો તે વખતે અવસતાની આફરીન હોવી જોઈએ. જો અસલમાં આફરીન ન હોત અને જો ઇજ્જતનેના ૧૯ મા હા ઉપરથી એ મત તોરાતમાં દાખલ થયું હોતતો ૬ ને બદલે ૭ દહાડા તેમાં હોત. મોટે સામેત થાયછે કે અસલમાં અવસતાની આફરીન હોવી જોઈએ. અને તેમાં ૩૬૫ દહાડે જુદા જુદા તબક્કે ૬ પેદાએશોનું વરણુ જોઈને તે સુધારીને ૬ દહાડા એાર આફરીન ઉપરથી તોરાતમાં લીધેલા જણાયછે. અને પાછલા જમાનામાં વલી સુધારો કરી Let there be light and there was light એવું આપણુ કરીસટી બાઇબલમાં જોઈએ છીએ. અને અરખીમાં ‘કુનપ્રીએકુન’ જેને ફારસીમાં ‘શવ, શુદ’ એટલે થા ? થયું. એવું કોરાનમાં જોવામાં આવે છે. આફરીનમાં આદરબાદ મારેસપંદ તથા નોશિરવાન આદલનાં નામોછે તો તે વીશે સમજ પડેછે કે તે વખતની અનજુમને એવા માહા પુરશોનાં નામો દાખલ કીધેલાં હોય તેમાં નવાઈ જેવું કાંઈ નથી. હાલ આપણે

મુખેદ શાહપુર મુખેદ શેહરીવાર, મુખેદ હોરમજીવાર ઝિરવદ ગમવાર, મુખેદ નેરીઝ્મીશંગ ધવલનાં નામોની સાથે સુર જગશેદજી જીજીભાઈ, દમ્પુર અમરપંદીઆર દમ્પુર કામદીન, ઇતયાદી, ઇતવાદી, નામો આફરીનગાન તથા ધુપસારવાની નીરંગમાં દાખલ કરેલાં છે, તે ઉપરથી આજથી ૧૦૦ વરસો પછી કોઈ એવું કહે કે આફરીનગાન તથા ધુપસારવાની નીરંગ યજ્ઞદેજરદી અને ૧૨૦૦ માં બની છે, તે જેમ ભુલ ભરેલું થાય, તેમજ આફરીન પછવાડેથી બની છે એવું માનવું ભુલ ભરેલું છે. ઇરાનમાં એ આફરીન ભણવામાં આવતી નથી, તે વીશે આપણે ભુલી જવું નહીં જો-
ઈએ કે આપણું રાજ્ય ગયા પછી આપણા લખ્ખો હમદીનોની કેવી હાલત થઈ છે, અને તેથી જેઓ હાલ મુઠ્ઠીભર નીશાન દાખલ ત્યાં બ-
ચેલા છે તેઓ આફરીનનો શું પણ ધણી ખરી વશતો વગેરે ખીચારા જાણતા નથી. અને હાલના ધણીખરા તથાના રેવાજો વીશે એટલું જ કહેવું બસ છે કે જોદા આપણને તેવા રેવાજોથી પનાહમાં રાખે ! બુનદેદેશમાં ધમખારો લાંબા ટુંકા દીવસો ઉપર પડતા લખ્ખા છે, તે વીશે સમજ પડે છે કે તે વખતે જેને હાલ ગરમી તથા સરદીના ધમખારો કહેવામાં આવે છે, તે ધમખારો ઇરાનમાં હામીન તથા જેમસતાનની રજુઓ ઉપર પડ્યા હશે. અને હામીનમા દહાડા લાંબા અને જેમસતાનમાં ટુંકા હોય છે, તેથી તેવી રીતે બુનદેદેશમાં લખેલું લાગે છે. ગરમી તથા સરદીમાં અપતા ધમ-
ખારો હાલમાં દક્ષીણ ગોળાર્ધમાં તેવીજ રીતે પડે છે, તેથી જંગખારમાં બેસીને હાલ કોઈ લખે કે ફલાના ધમખાર ઉપર લાંબા અને પ્રલા-
ના ધમખાર ઉપર ટુંકા દહાડા થાય છે તો તે લખ્ખનાર જોડું લખ્ખે નહીં. માટે તે ઉપરથી ધમખારો રજુઓનાંજ જશનો છે એવું ઠરી શકવું નથી. ધમખારોના અરથો આફરીન ધયાનમાં રાખીને કીધા છે તો પેદાઝ્મીશના અરથો થાય છે. હાલમાં જરમનોઝ્મી રજુ ધયાનમાં રાખી અરથો કીધા છે તો તેવીજ રીતે અરથો થાય છે. (જોવો જ. અ. આં. ૧૧) અને અયાથરેમનો “ ચોકસ અરથ હજુર સુધી ઠર્યો નથી.” માટે અરથો ઉપર ભક્ષો રહેતો નથી. આફરીન કરતાં ઇજસનેતા ૧૬ મા હામાં સુરજની પેદાઝ્મીશનું વરણન આપણા જોવામાં વધારે આવે છે. અમશાસ-
પંદો, યજ્ઞદો, પ્રેસતાઓ, તારા, સુરજ, અંદર તથા ખીજ ગરહોની પેદાઝ્મીશને આ દુનયાંની ૬) પેદાયશો સાથે તાલુકો નથી. અને તેથી સુરજની પેદાઝ્મીશનો ધમખાર હોય નહીં. પેદાઝ્મીશ અગાઉ અહુરમજદે શું કીધું તે જાણવા સારું જરથોશતે ઇજસનેતા ૧૯ મા હામાં પ્રકત

મગાલ કીયેછે, તેથી એમ જણાયું કે કોઈ ગુપ્ત થયલા અવસનામાં પ્રકત પેદાયસો વીશે પુરુષેય પાસેજ થઈ હશે, તેથી પેદાઈશો કેવી રીતે થઈ તે વીચેનું વરણન એ હામાં નથી. આપ્રશીનમાં લખેલી ૬ પેદાઈશોનું, જે અનુકરમ રીતે તેમાં વરણન કીયેલું છે, તેને હાલની છેલ્લી વીદ્યા પુરેપુરો ટેકો આપેછે. *તેમાં પહેલે આમમાન એટલે પરચવીની આમપાસ વીરનાયલો હવાનો જયો તેનું વરણન છે. વાયુ જરા ધારા રૂપનો થઈ પાણી બનયું તેનું ખીજુ વરણન છે. ત્રીજું વરણન જમીનનું છે એટલે પાણી વધારે ઘટ બનીને જમીન થઈ. ચોથું વરણન ઓરવરનું છે એટલે હવા પાણી તથા જમીનમાંથી વનમયતી થઈ. પાંચમું વરણન ગોમપદનું અને છઠ્ઠું માણસનું વરણન છે—જે હાલની નવી વીદ્યા માથે મળવું આવેછે. પણ આપ્રશીનમાં તેના ૬ જુદા જુદા તબક્કા કરીને ૩૬૫ દહાડામાં વહેંચી આપેલું છે, જે માનવાને ભણેલા સાહેબો ના કહેછે, શાથી કે તેઓ પુછેછે કે ગોસ્પદ કરતાં માણસને પેદા કરવામાં ૫) દહાડા ઓછા શાને વારતે લાગવા જોઈએ? અને ઓછા જે સરવ શક્તીવાન છે તેણે દુનીયાં પેદા કરતાં આણું વરમ કાં જોઈએ? ૧) પણ આમ અકકલતા આકી આદમને એવી ચુનોચરા કરવાની શું તાકાત છે? મોજીજનાં મત પરમાણે દુનીયાંની પેદાયશ છ દીવસોમાં થઈ છે, જેને માનનારાઓની સંખ્યાઆ આજે દુનીયાંમાં ઘણી મહાટી છે, તેને વારતે પણ એવું કોઈ કાંપ નહી પુછે કે ઓદાને દુનીયાં પેદા કરતાં ૬) દીવસ શાને વારતે જોઈએ? કેટલાક વીદવાને કહેછે કે દુનીયાં પોતાની મજે પેદા થઈછે, એ વાત ઓદાને નહીં માનનારાઓ માની શકેછે. કેટલાકો કહેછે કે દુનીયાં પેદા થતાં જીગના જીગ અટવાઈ ગયાછે, એ વાત પણ

*જીનદેહરાના પહેલા ચપટરના કુકરા ૨૮માં પણ નીચે જણાવેલા અનુકરમે છ પેદાઈશો થયેલી જણાવેછે :—(૧) આસમાન, (૨) પાણી, (૩) પુરુષ, (૪) ઓરવર, (૫) ગોસપદ તથા (૬) માણસ.

¶Max Muller, page 370, says :—“ Let us know by all means that human nature is a very imperfect mirror to reflect the Divine.” Bishop Meurin, in a pamphlet named “ Zoroaster and Christ,” page 2, says :—“ We, who are a mere work of God’s hand, who do not understand half the mysteries which exist within and around us, should lift up our head and dare to trifle with truth, merely because we cannot comprehend it? Would it not be tantamount to disbelieving every word of God? They may sound as they please the depths of worldly knowledge; but in religion our Parsi friends ought to acknowledge a limit in the nature of the human intellect, beyond which there may be truths, though incomprehensible yet acceptable to man.”

ધાણ જાણુઓ માનેછે. નીચે ટાંકેલા થોડાક દાખલાઓ ઉપરથી વાંચના-
રાઓ સહિષ્ણુ જાણે કે મહા વીદવાનોમાં અપનારાઓનાં મતો કેવાં અધુ-
રાંછે :—ટોલમીનીસીસ્ટમ દુનીયાં રચીર છે તથા સુરજ વગેરે તમામ મંડળ
દુનીયાંની આસપાસ ફરેછે, એવું નક્કી થારી તથા માનીને સરવે ગણુ-
તરીઓ ફક્ત ૩૩૬ વરસો ઉપર કરવામાં તથા કબ્બલ રાખવામાં આવતી
હતી. ફક્ત ૩૩૦ વરસો ઉપર ભુમીતી તથા અગોલની ચોપડીઓ જાદુહ-
ની સમજીને બાળી નાખવામાં આવી હતી. દુનીયાં પેદા થયાને હજારો
વરસો વહી ગયાં તયારે ફક્ત ૨૦૦ વરસો ઉપર આકર્ષણનો કાયદો નક્કી
થયલોછે, અને ફક્ત ૧૩૦ વરસોની વાતપર આશ્તાબી ખરી ચાલની
ગણુતરી ઇંગલાંડમાં દાખલ થઈછે. અને હજારની કોણુ જાણે આવતા
જમાનામાં, જેને હાલ ખરી ચાલ કહીએ છીએ તેમાં હજાર થોડો
ફર કાંએ નહીં નીકળે ? એક વીદવાન અવસ્તાનો અભીઆસ મારી રીતે
કરીને અવસ્તાના એક નહાના બોલનો અરથ ફરેછે તેમોટો પડી જાયછે,
અને ચોક્કસ ગણુતરીથી એક મત બાંધેછે, તે ગણુતરી ભુલ ભરેલી થાયછે
તો તે મત તુરતાતુરત બદલેછે. પહેલા નંબરનો વીદવાન કાંઈ પણ સવારે
વીચાર કરેછે તે તેને સાંજના બદલવો પડેછે. આમ અકલનું આક્રી
આદમ આમીથી ભરપુરછે. આપણી ટુંક નજર દોડી દોડીને બેજ ડગલાં
દોડી શકેછે. અશર જેવો મહા વીદવાન કે જેની ગણુતરી ઉપર હાલ
તમામ સુધરેલી પ્રજાઓની ગણુતરીના આધારછે તેણે સમજાવ્યુંછે કે
દુનીયાં ૬૦ ૫૦ ૪૦૦૪ ઉપર તુલા રાશીમાં પેદા થઈછે. આજની વીદવાથી
એ ગણુતરી તથા આદમ અને ઇવના મને, તેમજ નોહા અને જગરેલના
મને વતીક ભુલ ભરેલા થાયછે. પણ કાંઈરૂને માનનારાઓ એવું કહી
માનશે નહીં, શાથી કે બાઇબલ ઉપર સંપ્તુન જાય. દુનીયાં પેદા
થઈ તે વીશે ૧૪૦ થી વધારે જુદાં જુદાં મતો મહા વીદવાનો તરફથી
જાહેર થયાંછે, તે સરવે મતો કાંએ નહીં ખોટાં હોય ? અને આપણુ
ચુસ્ત મજદ્યરન જરથોસ્તીઓ તરીકે આપણી પોતાની કેતાઓમાં સમજા-
વ્યા પરમાણુ દુનીયાંને પેદા થવાનું કાંએ નહીં માંનીએ ? ક્રીયા વીદવાની
એથી તાકાતછે કે તે ખોદાઇ ભેદને પહોંચી શકે ? ખરી વાતનો જાણુનાર
તે એખલો ખોદાએ ખાલેકછે. “ Nature and nature's laws lie
hid in eternity.” કલપીત દલીલો લાવી ધમખારની આશ્રીન ખોટીછે,
એવું બોલવું ધણું જ જાણુન ભરેલું બલકે અચ્ચીત યુનાહ ભરેલુંછે.

મુંબઈ, તા. ૧૧ મી એપ્રિલ ૧૮૮૨.

અ. સો. દ. કા.

ગેહા તથા ગાહમખારો.

“ ૨૦ ગો ૦ તથા મ ૦ પ્ર ૦ ” ના અધીયતી જોગ—

સાહેબો—જ્યાનશનાસો કહેછે કે જેમ ઉગમણુ આયમણુ રેખાંશો ઉપર રહેનારાંઓ જીદી જીદી વખતે જીદી જીદી ગેહા ભણેછે તેમ અક્ષાંશોપર રહેનારાંઓએ ઉતર દક્ષીણ ગોળારંધ્રામાં ધમખારોનાં જશનો કરવાં જોઈએ. તકરાર ખાતર એ વાત કબુલ કરીએ. ઉગમણુ આયમણુ રહેનારાંઓને ગેહા ભણવામાં કંઈ હરકત નરતી નથી. કાંઈ વગર શીખિલો ખખરચી હોય તે પણ તમામ મુજકોમાં કુદરતી કાયદે સુજ્ઞ ઉગવાના વખતથી હાવન ગેહા ભણી શકેછે. અને પરચથી પોતાની ધરી ઉપર અક્ષાંશ વરતે નહીં પણ at any angle પ્રેરેછે તેથી ધણી જગોએ લાંબી મુદત સુધી ફક્ત દીવસ યા રાત હોયંછે તેથી રેખાંશો ઉપરના એવા છેડાઓ ઉપર આપણામાંથી થોડાકોને જઘને ગેહું પડે કે જ્યાં લાંબી મુદત સુધી ફક્ત દીવસ યા રાત હોય, તોપણ તેઓ ભુલાવો ખાશે નહીં. દીવસને રાત ઇઆ રાતને દીવસ કરી સમજવાના નથી. અને ધરમનાં કરમાંન મુજબ એ ગેહા સરવે મુજકોમાં ભણાયછે તેથી કાંઈખી હરકત રહેતી નથી. પણ ધમખારો જીદી જીદી અક્ષાંશો ઉપર જીદે જીદે વખતે કરવાની અડચણુ નરેછે તેથી એવું સંખેત થાયછે કે ધરમનાં પ્રમાન મુજબ તે નથી તેથી એવી હરકતો નડેછે. ગેહાને જેમ વખત સાથે સંબંધછે તેમ જો ધમખારોને પણ વખત સાથે સંબંધ હોતે તો કાંઈ હરકત નરતે નહીં. હવે ઉતર દક્ષીણ ગોળારંધ્રામાં છ છ માસના અંતરે ધમખારો આપણુ કરી શકીએ છીએ કે નહીં તે તપાસીએ. મથ રાસીમાં સુરજ આવયો એટલે ઉતર ગોળારંધ્રામાં તપારપછી ૧૦૫ દહાડે એટલે ૩ જી જીલાઇએ મેદીઆશિમ ધમખાર પડે, અને તુલા રાસીમાં સુરજ આવયો એટલે દક્ષીણ ગોળારંધ્રામાં તપારપછી ૧૦૫) દહાડે એટલે ૫) મી જાનેવારીએ મેદીઆશિમ ધમખાર પડે. ઉતરે ૫૧ ડીગરીને છેટે લંડન આવેલુંછે ત્યાં જ્યારે એ ભર ગરમીનો ધમખાર કરી શકીએ ત્યારે દક્ષીણે ફક્ત ૫) ડીગરીને છેટે જંગખાર આવેલુંછે ત્યાં એ ધમખાર નહીં કરી શકીએ. આ વાત મનમાં ઉતરતી નથી. ત્યારે શું જ્યાનશનાસોના કહેવા પ્રમાણે જે વખતે જે જગોએ ભર ગરમી હોય તે વખતે ત્યાં મેદીઆશિમ ધમખાર કરવાનું ઠેરવવું જોઈએ? અને એવી રીતે શું તમામ ધમખારો કરવા જોઈએ? તેથી તો પરીણામ એવું થાય કે દરેક મુજકમાં તેના દહાડા મુકરર કરવા

જોઇએ. ને ધમખારે ખેસતાં વરસથી અમુક દહાડે આવવા જોઇએ તે પણ મુલ ભરેલું થાય છે. એ સુખલું ધ્યાનમાં લેતાં સાફ માલમ પડે છે કે ધમખારે કાંઈ રૂઝા સાથે તાલુકો રાખતા નથી.

મુંબઈ, તા. ૧૩ મી ડિસેમ્બર ૧૮૮૨.

અ. સો. ૬. કા.

પેતેશમ ગાહામખાર.

“ ૨૦ ગો. તથા ૨૦ પ્ર”ના અધીપતી જોગ—

આ ધમખાર ખેસતાં વરસથી ૧૮૦ દહાડે આવે છે અને જ્યાંનાશનાસો કહે છે કે આ ધમખાર અનાજની માસમનો છે. ત્યારે તો તેનો અરથ એવો થાય છે કે શહેરવર મહીનો ને અનેરાન રાજે આખા ઉતર ગોળારધમાં અનાજની માસમ થવી જોઇએ. પણ આપણુ જાણીએ છીએ કે દરેક મુલકમાં અનાજની માસમ એકજ વખતે પડતી નથી. સુધથી જગોએ અનાજની માસમ જુદી જુદી વખતે પડે છે. અને કેટલીક જગોએ તો વરસમાં બે વખત અનાજની માસમ આવે છે. અને જ્યાંનાશનાસો તો કહે છે કે જેમ જ્યાં રૂઝ તેવાજ ત્યાં ધમખારે કરવા. ત્યારે જો આખા ઉતર ગોળારધમાં શહેરવર મહીનો ને અનેરાન રાજે એ અનાજની માસમનો ધમખાર કરીએ તો તેઓના વીચાર પરમાણે ખોટી રીતે ધમખારની કીરીયા કીધેલી કહેવાય. વલી જ્યાંનાશનાસો કહે છે કે દક્ષીણ ગોળારધમાં તુલા રાશીથી ગણતરી ગણીને ધમખારે કરવા જોઇએ. ત્યારે તો ઉતરે પડ ડીગરીને છેટે મનચેસ્ટર આવેલું છે ત્યાં જ્યારે એ અનાજની માસમનો ધમખાર થઇ શકે ત્યારે દક્ષીણે ૫૪૪ ૫) ડીગરીને છેટે જંગખાર આવેલું છે ત્યાં એ ધમખાર થઇ નહીં શકે એ વાત મનમાં ઉતરતી નથી. ત્યારે રેખાંશો ઉપર જુદી જુદી વખતે જુદી જુદી ગેહા જાણીએ છીએ તેમ શું તેઓના કહ્યા પરમાણે જે જગોએ જે વખતે અનાજની માસમ હોય ત્યારેજ શું આપણે પેતેશમ ધમખાર કરવા જોઇએ? અને જો તેમ થાયતો દરેક મુલકમાં તેના દહાડા મુકરર કરવા જોઇએ ને પેતેશમ ધમખાર ખેસતાં વરસથી ૧૮૦ દહાડે આવવા જોઇએ તે પણ મુલ ભરેલું થાય છે. જો કેટલાક સાહેબો એવું કહે કે ધરાનમાં શહેરવર મહીનો ને અનેરાન રાજે અસહ્યમાં અનાજની માસમ હતી

તેથી એ ધમખાર તે દીવસે ત્યાં કરતા હતા. એ વાત તકશર ખાતર કબ્જુન કરીએ તો તેથી એવું નથી કરવું કે આખા ઉત્તર ગોળાર્ધમાં ૧૬ મી સપ્ટેમ્બરે અનાજની માત્રમ હાથ કે નહીં હાથ તોપણ તેનો ધમખાર કરવો. અને આખા દક્ષીણ ગોળાર્ધમાં ૨૧ મી માર્ચે અનાજની માત્રમ હાથ કે નહીં હાથ તોપણ તેનો ધમખાર કરવો. એ મધ્યુ ધ્યાનમાં લેતાં આશ માલમ પડેછે કે એ ધમખાર તેમજ ખીજા ધમખારો કાંઈ રૂઝ્માનાં જશનો નથી. તા. ૧૪ મી એપ્રિલ ૧૮૮૨.

અ. સો. ૬. કા.

ગાહામખારો શું રૂઝ્માનાં જશનો છે ?

“શં ગો. તથા સં પ્ર”ના અધીપતી જોગ—

સાહેબ—મારીતો પકી ખાતરી છે કે ધમખારો રૂઝ્માનાં જશનો નથી, પણ જ્યાનશનાસોની કાગિલીયત તરફ મર નમાવી એકબારગી કબ્જુન કરીએ કે ધમખારો રૂઝ્માનાં જશનો છે તો આપણા ધમખારો તથા ખીજાં તમામ જશનો કરવાનાં છે તથા રખીયવન ગેહ બણવાગી છે તે આપણા પુરાતન ખાપીકા વતનની રીતીને દુનીયાના તમામ જરથોશતીએ વલગી રહે અને તે પુરાતન વતનનેજ જરથોશતી આલમનું મધ્ય ખીંડુગણી મધલાં જશનોની કીરીઆ બલવી રાખવાની આખી દુનીયાના મરથે જરથોશતીએ એક સરખી રીતે પોતાની પ્રજા વીચારે એમાંજ આપણું ડાહપણ સમાયલું છે. બણેલા સાહેબો કહેછે તેમ ઉત્તર દક્ષીણ ગોળાર્ધમાં એ નવાં વરસો છ છ મહીનાને અંતરે શરૂ કરવાં, અથવા જેમ જ્યાનશનાસો કહેછે તેમ જુદી જુદી અક્ષાંશો ઉપર જુદી જુદી વખતે જશનોની કીરીયા કરવી તે ઘણુંજ વાંધા બરેલું અને નહીં બને એવું છે, માટે તે રદ કરવા લાયક છે. જો જ્યાનશનાસો ખોંડોસ કરે કે ધમખારો રૂઝ્માનાં જશનો છે તેથી મરથે મુલકોમાં રૂઝ્મા હાથ તયારેજ જશનો કરવાં જોઈએ, નહોતો કીરીયા ખોટી થયલી કહેવાય તો હું તેઓને નમનતાઈથી પ્રહું છું કે “પુરશેદ” ની ચાલ પકડી બનને ગોળાર્ધમાં જુદી જુદી વખતે જશનો આપણે કેવી રીતે કરવાં અને તમામ મુલકોમાં રખીયવન ગેહ ૭) માસ અને એ હાવન ૫) માસ કેવી રીતે બણવી ? તા. ૧૫ મી એપ્રિલ ૧૮૮૨.

અ. સો. ૬૦ કા. ૦

ધરમનો પહેલો મહીનો કીયો ?

“૨૦ ગો. તથા ૨૦ પ્ર” ના અધીપતી જોગ—

સાહેબ—તા. ૧૮ મી મારચ ૧૮૮૨ ને દીને શેઠ ખ. રૂ. કામા-
જીએ “જમશેદી નોરોજ” ઉપર એક જાહેર બાશાણ આપ્યું હતું, જેનો
સાર તા. ૧૯ મીના ‘રાસત ગોશ્તાર’ માં છપાયો છે, તેમાં જણાવ્યું છે
કે “હાલ આપણા જરથોશ્તીઓ ફરવરદીન મહીનો ને હોરમજ્દ રોજથી
“જે નવું વરસ ગણે છે તે તો ઇરાનીઓના છેલા પાદશાહ યજ્ઞજેરદ તખ્તે
“બેઠા તે દીવસ છે, અને તેજ કારણથી આપણે તેને યજ્ઞજેરદી મને
“કહીએ છીએ. એ પાદશાહ તા. ૧૬ મી જુન ૬૩૨ ને દીને ગાદીએ
“બેઠા હતા, જે દીવસે કાંઈ સુરજ મેથ રાશીમાં ન હતો. આશ્વત્થી
“વરસનો તા. ૨૧ મી મારચે શરૂ થાય છે. અને તેથી ગણતરી કાઢતાં
“માલમ પડે છે કે, દે મહીનો ને હોરમજ્દ રોજે નવું વરસ શરૂ
“થવું જોઈએ.” ઉપલા બાશણની સામે અગર કોઈની જરથોશ્તીને
વાંધા લેવો હોયતો તે જાહેર કરી તે ઉપર તકરાર જાડાવવાને વાસતે તા.
૨૩ મી મારચે સમા મુલતવી રાખી હતી. એ દીને સભામાં જે તકરાર
આવી હતી તેનો સાર તા. ૨૬ મી મારચના ‘રાસત ગોશ્તાર’ માં આપ્યો
છે, તે મધે જણાવ્યું છે કે, “જમશેદી નોરોજ તે પારસીઓના નવાં
“વરસનો ખરો દહાડો છે, અને ફરવરદીન મહીનો ને હોરમજ્દ
“રોજ એ ખુદરતી નોરોજથી શરૂ થવો જોઈએ, એવી જરથોશ્તી
“ધરમ ઉપરથી શાહદતો મલે છે. એ ખીના જે શેઠ કામાજીએ આગલા
“સનીવારે લખાણથી રજુ કીધી તેની સામે અગર કોઈની જરથોશ્તી-
“તીને વાંધા જાડાવવો હોયતો તે જાહેર કરવા અને તે ઉપર તકરાર
“જાડાવવાની આ સભાની મતલબ હતી.” (કાલા ટાઇપો ઉપરથી જોવામાં
આવશે કે તદન ઉલટું સમજાવ્યું છે.)

ધરમનો પહેલો મહીનો કીઓ (દે કે ફરવરદીન) તે વાત વાંચનારા
સાહેબોના જોવામાં આવશે કે, ભરમમાં રહી ગઈ છે, બલકે એક વખત દે
તો ખીજી વખત ફરવરદીન સમજાવવાની તદખીર વાપડી છે. તેથી તેનો
ખાલાસો થાય એવી ઊમેદથી આ કાગળ તમારાં વખણાયલાં પત્રમાં
જાપવાની હું અરજ કરું છું. તા. ૧૬ મી એપ્રિલ ૧૮૮૨.

અ. સી. ૧૦ ૬૦ કા. ૦

ગેહા અને રાજ માહો.

“૨૧૦ ગો૦ તથા ૨૦ પ્ર૦”ના અધીપતી જોગ—

માહેબ—તા૦ ૧૬ મી ઓપરીલ ૧૮૮૨ ના “રાસ્ટ ગોપતાર” માં સમજાવવામાં આવ્યું છે કે “એકજ વખતે જુદે જુદે ડોકાણે જરથોસ્તીએ “જુદી જુદી ગેહા પહે તેમાં કાંઈ કફાડું લાગવું” નથી તો ઉતર દક્ષિણ “ગોળારધમાં બે રાજ માહ પઢાય તેમાં શું કફાડું લાગવાનું છે?” વલી તેમાં લખ્યું છે કે “એક મુસાફર મુબ્બમાં મહવારે હાવન ગેહ પઢીને “આગગાડીમાં બેશીને મુસાફરી કરે છે અને રાતરે અમદાવાદ જઈને “એવેસરથરેમ ગેહ પઢે છે, અથવા આજે એકજણ કદમીના એક ધમ- “બારમાં સામેલ થઈને એક માસ પછી શેનશાહીનાજ તેજ ધમબારમાં “સામેલ થાય છે તેમાં તેને શી ગુચવણ જણાય છે? તેમજ એક મુસા- “ફર જાતર ગોળારધમાં એક ચોક્કસ રાજ માહ પઢીને દક્ષીણ ગોળારધમાં “જઈને જાપલી હાવન અને એવેસરથરેમ ગેહની મીસાલે બીજા રાજ “માહ પહે તો તેમાં શું મોટી ગુચવણ આવી પડવાની હતી?” હું નમ- નતાધથી કહું છું કે ગેહા બણવાની છે તે તમામ જગોએ ધરમના કરમાન મુજબ મુરજ ઉગે તયારથી હાવન અને એજ રીતે તમામ ગેહા બણવાની છે, એટલે એમાં કાંઈ પણ જોડું થવું નથી અને તેમાં કાંઈ પણ હરકત નરતી નથી શાથી કે તે વખતને અનુસરતી રીતે બણવાનું કરમાન છે, અને આજે એક જણ કદમીના એક ધમબારમાં સામેલ થઈને એક માસ પછી શેહનશાહીનાજ તેજ ધમબારમાં સામેલ થાય છે તે વખતે તે શખસ કદમી હશે તો શેહનશાહી રાજ માહ બણવાનો નથી પણ તે કદમી રાજ માહ બણશે.

હવે એમ સમજો કે આપણે આપણું ખેસવું વરસ જમશેદી નોરે- જથી શરૂ કરીશું. અને એવું ધારે કે એક શખસનો બાપ તા૦ ૨૦ મી ઓપરીલે દક્ષીણ ગોળારધમાં ગુજર્યો. ૨૦ મી ઓપરીલે દક્ષીણ ગોળા- રધમાં મેહર મહીનો અને અનેરાન રાજ આવે છે અને ૨૦ મી ઓપ- રીલે જાતર ગોળારધમાં અરદીખેશત મહીનો ને હોરમજદ રાજ આવે છે. હવે તે શખસને પોતાના બાપના ગુજરવાની કીરીયા દક્ષીણ ગોળારધમાં મેહર મહીનો અને અનેરાન રાજે કરીને વુરત જાતર ગોળારધમાં આ- વવું પડે છે. તે જાતર ગોળારધમાં આહરમને દહાડે આવી પહોંચે છે, તયારે તેણે પોતાના બાપનું આહરમ અરદીખેશત મહીનો ને શહેરવર રાજને

નામ કરવું ? અને તેજ શખસને વીશુવવરત ઊપર એક દહાડો રહેવું પડે છે તો ત્યાં તેણે કીમ્મો રોજ માહા ભલુવો ? અથવા એમ સમજો કે દક્ષીણ ગોળાર્ધમાં માથે નથી તેથી તે પોતાનાં સગાંઓ ઊપર ઉતર ગોળાર્ધમાં તે એવો તારનો સંધિસો માકલે છે કે તેના એતેકાદ પરમાણે દક્ષીણ ગોળાર્ધમાં ચાલતા રોજ માહ પરમાણે તેના બાપની કીરીયા કરવી. ઊતરમાંતો છ મહીનાને અંતરે માહની સાથે રોજ પણ જુદા પડે છે, તેથી ઊતરમાં રહેનારા કીરીયા કરનારાઓ દક્ષીણમાં ચાલતો રોજ માહા ભલુવા ના પાડે છે, તો તે મરનાર શખસની કીરીયા કેવી રીતે કરવી ? વાંચનારા સાહેબો જોશો કે ઊતર દક્ષીણ ગોળાર્ધમાં જુદા જુદા રોજ માહા અને ભણતરો ભણવાનું રાખ્યાથી ગુચ્ચવણુ ટકવાને બદલે એટલે હાલ શેહનશાહી તથા કદમી બે ટોલાં છે તેને એક કરવાને બદલે એક તરેહવાર ગુચ્ચવણના આંટા પર આંટા વધી જાય છે, અને આંતે તેમાંથી ધરમની પવીતર કીરીયા, બલકે ધરમ પોતે ચુંચધ પીખધ હાલ હવાલ થધ જતો રહે છે. આર વરસે ૧ દહાડો વધારવાના દહાડાને અવરદાદશાલ ગાહ કરી કહેવામાં રોજગારોમાં બલલ થાય માટે તે નામ બદલવું પડ્યું છે તો ઉપલો તે કરતાં હજાર ઘણા વધારે ગુચ્ચવાડો કેમ ચાલે !!

તા. ૧૭ મી એપ્રિલ ૧૮૮૨.

અ. સો. ૬૦ કા.

જમશેદી નોરોજ તથા એક સોચના.

“ ૨૦ ગો ૦ તથા ૨૦ પ્ર૦ ” ના અધીપતી જોગ—

સાહેબ—જમશેદી નોરોજ એટલે આપણી બાહારની માસમમાં પહેલી એટલે મેશ રાશીમાં સુજ દાખલ થાય છે, અને આખી દુનીયામાં (જેમ તુલા રાશીમાં થાય છે તેમ) દીવસ અને રાત બરાબર થાય છે તે દહાડો એટલે ૨૧ મી મારચનો દહાડો તે જમશેદી નોરોજ છે. કેટલાક સાહેબો સમજે છે કે એ આપણા ખેસતાં વરસનો દહાડો છે તેમ નથી. આગલ સુરજની ગણતરી લેવાની કોઇની રીત એવી નહીં હતી કે દર વરસે ખેસતાં વરસને દહાડે જમશેદી નોરોજ આવે. આપણુ જાણીએ છીએ કે ધમ-બારો ખેસતાં વરસથી અમુક દહાડે આવે છે. જ્યાં નશનાસો કહે છે કે ધમ-બારો રુતુઓનાં જમશેદી છે. શેહનશાહીઓના કહેવા પરમાણે આગલ આ-

પણ ને આગાનો (૧૨૦) વરસે ૧) મામ વધારીને સુરજની ગણતરી પોતાની વારસીક ગણતરીમાં લેતા હતા. અને કદમીઓના કહેવા પરમાણે દીનમાં સુરજની ચાલ ખીતકુલ લેતા નહીં હતા. ત્યારે માફ માલમ પડે છે કે ખેડતા વરસનો દહાડો તે જમશેદી નોરોજ નહીં પણ બે જુદા જુદા દહાડા જેમ હાલ છે તેમ આગલ હતા. અને એ ઉપરથી સાબિત થાય છે કે ધમખારો આગલ રૂતુઓ ઉપર આવતા નહીં હતા—એટલે કે ધમખારો રૂતુઓનાં જથ્થો છે એવું સમજવું બુલ ભરેલું છે. મીનીટ, તથા સેકન્ડ સુધાંતી સુરજની નખી ચાલ હાલ થોડી મુદત થઈ આપણા જાણવામાં આવી છે, તેથી શેહનશાહીઓ તેમજ કદમીઓ એક થઈને જમશેદી નોરોજથી “એગરીયન સીમટમ” અખતપાર કરીને પોતાનું નવું વરસ શરૂ કરે તો તે ખરેખર ખુશી થવા જોગ છે. પણ હાલ જે બે તડાં છે તેને બદલે જમશેદી નોરોજથી વરસ શરૂ કરતાં જો ૩) જુનું તડું પડે, અને બાણલા સાહેબોના કહેવા પરમાણે તો ઉતર દક્ષીણ ગોખારધમાં જુદાં જુદાં બાણતરો બાણવાં પડે, તો તેથી ધણાં તડાં થાય, અને જખાનથનાસોન, કહેવા પરમાણે તો જુદી જુદી અક્ષાંશો ઉપર જુદી જુદી વખતે જથ્થો કરવાં પડે જે નહીં બને એવું, તેથી સવલ પડતો રમતો એ છે કે હાલ જે રોજ માહા ચાલે છે તેજ કાયમ રાખી સુરજની ચાલ મજરે લેવા ખાતર દર ૪) વરસે ૧) દહાડો વહેસ્તોયસ્ત ગાથાનાં નામથીજ વધારવો અને તે હિસાબે ૪૦૦) વરસે ૧૦૦) દહાડાને બદલે ૯૭) દહાડા વધારવા કે જેમ કીધાથી ૬૦૦૦) વરસો સુધી આપણી વારસીક ગણતરી સુરજની ચાલ સાથે મલતી રહેશે. હાલ ઇંગ્રેજો ૧ લી જાનેવારીથી પોતાનું નવું વરસ શરૂ કરે છે અને ૨૧મી માર્ચે જમશેદી નોરોજ આવે છે તેમ આપણું નવું વરસ ૪૨વરદીન મહીનો ને હોરમજદ રોજથી શરૂ રહેશે, પણ છ હજાર વરસો સુધી જમશેદી નોરોજ એકજ રોજે આવવા કરશે, જે તેહવાર હાલ જેમ આપણુ પાલીએ છીએ, તેમ તે વખતે એકજ રોજે પાલય કરીશું. એ રમતો પકડવાથી પુરતાપુરત સુરજની ચાલ મજરે લેવા આપણુ શકતીવાન થઈ શકીએ છીએ, અને રોજગારો વીશોના પણ સવાલ રહેતો નથી, તેમ નવાં જુનાં પંચાંગો બનાવવાની જરૂર રહેતી નથી. બલકે શંકડો હરકતો પોતાની મેળે ટલી જાય છે.

તા. ૧૭ મી એપ્રિલ ૧૮૮૨.

અ. સો. દ. કા.

જમશેદી નોરોજ.

“ ૨૦ ગોઠ તથા સઠ પ્રઠ ” ના અધીપતી જોગ—

માહેન—આપણી વારસીક ગણતરીમાં સુરજની ચાલની કસર આપણ મજરે લેતા નથી તે બુલ કરીએ છીએ એવું મારું મત હોવાથી મેં મારું પહેલું ચોખાંનીયું ગયા જનનયુઆરી માસમાં છપાવ્યું હતું. પણ ધમખારોને હીંગામપર લાવવા ખાતર ઉતર ગોળારધમાં જમશેદી નોરોજથી જો આપણ આપણું નવું વરસ શરૂ કરીએ તો એક હરકત અવરદાદસાલગાહને નામે છોડી ગાથા વધારવાની, અને ખીજી હરકત દક્ષીણ ગોળારધમાં જમશેદી નોરોજથી નવું વરસ શરૂ નહીં થઈ શકે, એવી બે હરકતો મને માલમ પડી તે મેં ખતાવી હતી. તેનો ‘સીવયુ’ એક ‘અભાઆસી’ની મહીથી તાઠ ૫) મી મારચના ‘રાસત ગોશ્તાર’માં લીધી હતો. તેમાં ખનને હરકતો બહાલ રાખવામાં આવી હતી. અવરદાદસાલગાહનું નામ ૨૬ કરી ૪૮) કત્રાકનો વેહમતોયમત ગાથા સુચવવામાં આવ્યું છે. અને ખીજી હરકતને વાસને ‘અભાઆસી’ એ એવી તકરાર લીધી હતી કે “વધારે ટોળા-એને એક કરવાના કરતાં આપણી કીરીયા અને બંદગીઓ અરવખત કરવાની વધારે” અગતય છે તેથી તેનો જવાબ આપવા મેં ખીજી ચોખાંનીયું છપાવ્યું તેમાં મેં સાબિત કીધું છે કે શરવરદીન મહીનો ને હારમ-જદ રોજ તે જમશેદી નોરોજ નહીં પણ હાલ જેમ બે જુદા જુદા દહાડાએ તેમ આગલ હતા, અને ધમખારોને રતુઓ સાથે કાંઈ સંબંધ નથી, તેથી ઉતર દક્ષીણ ગોળારધમાં જળાનશનાઓ કહે છે તેમ જુદે જુદે હીંગામે ધમખારો કરવાની અગતય નથી. તાઠ ૧૬) મી મારચના “રાસત ગોશ્તાર”માં સમજાવ્યું છે કે “સુરજ આકાશમાં ને રાસીમાં હોય તેને “આધારે ઉતર ગોળારધ તથા દક્ષીણ ગોળારધની જુદી જુદી બે રતુઓ “ ગણી શકાય અને તે સુરજની કુદરતી ચાલના આધાર ઉપરથી એકજ “ વખતે બે જુદા જુદા ગોળારધમાં બે બલુતરો થઈ શકે.” એનો જવાબ હતું તાઠ ૨૬) મી મારચના મજકુર પતરમાં આવી ચુકો છું. એજ તારીખનાં મજકુર પતરની ખીજી આરટીકલમાં સમજાવવામાં આવ્યું છે કે ધમખારની આશરીન યાહુદી ધરમ ઉપરથી બનેલી છે અને “સુરજ જુદી જુદી રાશી “ એમાં આવે તે પ્રમાણે રોજ માહા અને રતુઓ ગણીને ધમખારો “ તેઓને અરવખતે કરવા જોઈએ, નહીં તો તેઓની કીરીયા વખતસરની ગણાય નહીં.” એના જવાબો મેં લખી માકલયા હતા, પણ મજકુર

પતરમાં જગોની દબાણને લીધે કકત થોડી ખીના તા૦ ૬ મી એપરિલે
 છપાઇ શકી, અને જગોની કોતાઇને લીધે તા૦ ૧૧ મી એપરિલે તો મારા
 તરફનો જવાબ ખીલકુલ છપાઇ શકાયો નહીં. પણ એજ તારીખનાં મજ-
 દુર પતરમાં એક વીશ્ય આવ્યો છે તેમાં વળી એમ સમજવવામાં આ-
 વડું છે કે “ જો એકજ વખતે જુદે જુદે ડેકાણેના જરથોશ્તીઓ જુદી જુદી
 “ ગેહા પઢે તેમાં કાંઈ કફેડું લાગતું નથી તો ઉતર દક્ષીણ ગોળાર-
 “ ધામાં જે રાજ માહા પઠાય તેમાં શું કફેડું લાગવાનું છે ? ” એના જવાબો
 મેં આપ્યા છે, પણ તેનો થોડો ભાગ વધારા તરફે તા૦ ૨૩ મી એપરિલે
 બહાર પડી ચુકે છે અને થોડો ભાગ આવતા આવતારતા પતરમાં આવશે.
 પણ ઉપલી તારીખનાં મજદુર પતરમાં એક વીશ્ય છે તેમાં જાણે હું જમ-
 શેદી નોરોજથી નવું વરમ શરૂ કરવાની વીરૂધ્ધ હોઉં એવું લખાણ જોવામાં
 આવે છે તેમાં ભુલ છે. મારો વીચાર જમશેદી નોરોજથી નવું વરમ શરૂ
 કરનાં આપણાં જશનો જો આવતનવાર કરવાં પડે તેની વીરૂધ્ધ. રેખાંશો
 અને અક્ષાંસોની તકરાર મારી નથી. એ તકરારનો જખાનશનાસોની છે.
 અને મકાબિ, મુંબઇ અને ભાવનગરમાં રહેનારાઓથી ધરમનાં પ્રમાન
 મુજબ જુદી જુદી વખતે ગેહા ભણી શકાય છે. પણ એ દાખલા ઉપરથી
 અક્ષાંશો ઉપર રહેનારાઓએ જુદી જુદી વખતે જશનો કરવાં જોઇએ
 એવી તકરાર જખાનશનાસો લાવે છે તે ભુલ ભરેલું છે. અને એ અક્ષાં-
 શોની તકરાર પડતી મુકવાની બલામણ થાય છે. પણ રેખાંશો ઉપર ઉગમણ
 આઠમણ સુરજ જરા જરા માડો ઉગે છે તેથી ઉગમણ આઠમણ દર મુલ-
 કમાં રહેનારાઓ ગેહા તેજ પરમાણે માડા વહેના ભણે છે અને ભણી શકે છે.
 ને તેમજ અક્ષાંશો ઉપર જશનો કરવાં જોઇએ એવું જખાનશનાસો કહે છે.
 અને વલી એવું પણ કહે છે કે ઉતર દક્ષીણ ગોળારધામાં પ્રકત બેજ જુદાં
 જુદાં ભણતરો રાખવાં. તેમ પણ તકરાર ખાતર કબુલ રાખીને સુરજ મેથ
 રાશીમાં આવ્યો એટલે ઉતર ગોળારધમાં વીશુવવરતથી ગમે એટલી જગો
 દુર હોય તોપણ તેને સુરજની નજદીક સમજીને ત્યાં ગરમીનાં ભણતરો
 જખાનશનાસોના કહેવા પ્રમાણે ભણાઇ શકાય, અને દક્ષીણ ગોળારધમાં
 વીશુવવરતથી ગમે એટલી જગો નજદીક હોય તોપણ તેને સુરજથી દુર સમ-
 જીને ત્યાં ધરદીનાં ભણતરો જખાનશનાસોનાં કહેવા પ્રમાણે ભણવાં જોઇએ.
 એ નહીં બને તેવું છે. માટે એ માઅકુલ તકરાર જખાનશનાસોની તકરાર
 રદ કરવા લાવવી જોઇએ છે. વલી સમજવવામાં આવડું છે કે “ આપણે
 પોતે હાલ જે રાજ માહા પઢીએ છીએ અને તોપણ તે આપણને

કહંમા લાગતા નથી." પણ એવું સમજવવામાં બુલંદ છે. એકજ માણસ એ રાજ માહા હાલ પઠાતા નથી. પણ જો જમશેદી નોરોજથી નવું વસ્ત્ર અંશ કરતાં એકજ માણસને વારંધડીએ જાનનાસોનાં કહેવા પ્રમાણે રાજ માહા જુદા જુદા બાલુવા પડે તે નહીં અને તેવું છે માટે ૨૬ કરવા જાયક છે. વલી સમજવવામાં આવે છે કે દક્ષીણ ગોજારધમાં ઉતર ગોજારધ કરતાં ૨૨) ગણા નહાનો જમીનનો ભાગ છે, તેથી તયાંની શ્રીકર આવણે રાખવી જોઈએ નહીં, પણ એવું સમજવવામાંથી બુલંદ છે. શાથી કે ધરમની કીરીયા ધણાને અનુસરતી હોય, પણ થોડાંને અનુસરતી નહીં હોયતો તે ધરમ કહેવાયજ નહીં. વલી આગલ કોણ બાલુવું હતું કે ધરાન ભાગીને હીંદુસ્તાનમાં પારસીઓ આવીને વસશે, તેમ થોડી મુદતમાં હવે પછી એવું કાંએ નહીં અને કે પારસીઓની અરધી વસતી ઓસ્ટરેલીઆમાં જઘને રહે ? માટે દક્ષીણ ગોજારધમાં હાલ જાણ વસતી નથી, તેથી તેની ચીંતા રાખવી નહી, એવું બાલવું અકલ પસંદ નથી.

કોઈ હોશીઆર કારીગર એક સરસ ધડીઆલ બનાવી ગયો હોય, અને તેને કેમ ચલાવવું તેની સમજ એક ચોપડીમાં આગલ બોલાતી ભાશામાં લખી ગયો હોય, તે ચોપડી ગુમ થઈ ગઈ હોય, પણ પછવાડે બોલાતી ભાશામાં ખીજી ચોપડીમાંથી કેટલીક ખીના મલી આવે. જમાનાની ગરદેશથી પેલું ધડીઆલ હાલ હવાબ ચાલતું હોય, તેવામાં એક વીદવાન આગલી ભાશાની તેમજ હાલની નવી વીદવાની માહેતગારી ધરાવનાર મક્કી આવે, અને તે ધડીઆલ દરોસ્ત કરવાનું માથે લીએ. પણ તે હાલની જાનનાસોની મદદથી આગલી ભાશાના અરથો સોધી કારી તે ધડીઆલ માઠાં ભાગ્યે તે એવી રીતે દરોસ્ત કરે કે તેનો માલેક જ્યારે ઉતરમાં હોય ત્યારે તે વાપડી શકે, પણ જ્યારે તે દક્ષીણમાં જાય ત્યારે તે ધડીઆલ ઉલટું ચાલે, અને તેથી તે માલેક તેવા વીદવાન પાસે પોતાનું ધડીઆલ દરોસ્ત નહીં કરાવે તો તેમાં તે ખોટું કરશે નહીં, પણ જો મારાં ભાગ્યે તે ધડીઆલ પછવાડે બોલાતી ભાશાની ચોપડીના આધારે એની રીતે દરોસ્ત થાય કે તેનો માલેક દુનીયાંના તમામ ભાગોમાં સર કરે તોપણ ધડીઆલ ઉલટું નહી ચાલતાં જેમનું તેમ સીધું ચાલયાજ કરે તો તે માલેક તેવી રીતે તે ધડીઆલ દરોસ્ત કરાવે તે વાજખી કહેવાશે.

ધડીઆલની ધાતુ ઉપર ગરમી સરદી અસર કરે છે, જેમકે " Heat expands and cold contracts," માટે એક ધડીઆલ આશી-

કામાં જો ખરાબર વખત આપશે તો તે હિમાલય પરવતપર ખરાબર આવશે નહીં, તો આપણાં પાક જમીનોની કીડીમાને સારું એક ઘડીઆલની મીઠાણ આપવી નામુનાસેજ છે.

તા. ૨૪ મી ઓગસ્ટ ૧૮૮૨.

અ. સી. દ. કા.

રખીથવનનું જશન.

“ ૨૦ ગો. ૦ તથા ૨૦ પ્ર૦ ” ના અધીયતી નોમ—

સાહેબ—મહા તા. ૩૦ મી ઓગસ્ટનાં તમારાં પત્રમાં સમજાવવામાં આવ્યું છે કે પાજંદ બહુતરોમાં “ અવસતાનીજ મીઠાણ વધાર ઘટાર ” કરવાની કોષ્ટને સતા નથી. અને જો કોષ્ટ તેમાં વધાર ઘટાર કરેતો “ ધરમની રહે તેનો મોટા યુનાહ છે. ” વધી આગલ આલતાં સમજાવ્યું છે કે “ કોષ્ટ દહાડે કોષ્ટમ્ જુના પાજંદ બહુતરોમાં નવું ઉમેરવાની કે કેટ- “ હું ” કોષ્ટ કરવાની હિમત કીધી નથી, બલકે જે આગલા વખતનું છે “ તેમાં વધાર ઘટાર કરવાનો મોટા યુનાહ છે એમ આજસુધી તમામ જર- “ થોશતીઓ માનતા આવેલા છે. ” એ દાખલા આપીને સમજાવવાની મક્કસદ એરાખી છે કે ધમખારની આક્રીનમાં અરદેશર ખાણિકાન તથા અરદાવીરાષ્ટ્ર વગેરે નામો જો આવેલાં હોય તો ધમખારની આક્રીન પાછલા જમાનામાં યાહુદી મતના આધારે ઉભી થયલી સમજવી.

ઉપર મુજબ જે સમજાવવામાં આવ્યું છે તે વાત ખરી છે કે નહીં તે તપાસીએ—વાંચનારા સાહેબો જાણે છે કે ખુદ અવસતા બાશામાં લ-ખાયલી કેટલીક સેતાએશોમાં, પેશદાદી વખતના ધણાક મહાપુરુષો, તેમજ કુલવંતસ્ત્રીઓનાં નામની, બલકે કેટલીક પરખાત જગાઓની યાદ કરેલી છે. તેજ પરમાણે અસલ અવસતાની ધમખારની આક્રીનનો પાજંદમાં તર-જુઓ કરવી વેલા તે વખતે થઈ ગયલા નામોયા પાદશાહો યા દસગુરૂનાં નામો વાપડેલાં હોયતો, તેમાં ગેરમુનાસેજ જેવું થું છે ? અને તેથી ધમ-ખારની આક્રીન ઉપર શક લાવવાનું થું કારણ છે ?

ઉપર સમજાવવામાં આવ્યું છે કે પાજંદ બહુતરોમાં કોષ્ટ નવું ઉમેરવું એ યુનાહ ભરેલું છે. એ વાત ખરી છે કે યોદી તે તપાસીએ—આપણી કેટલીક અવસતાની ખંદગીઓનો તરજુઓ પાજંદમાં થયેલો આપણ જો.

ધુએ છીએ, જેમકે કેટલાક સાહેબા ધારેછે તેમ “નામસેત્તમ્મશને” તથા “કેરફ્ફ મોજ્જ” તથા “પનામે યજ્જદાન” ઇત્યાદિ, ઇત્યાદિ. આપણી ધણીખરી બંદગીઓમાં શરૂઆતનો ભાગ “પનામે યજ્જદાન”નોછે, તે “પ પતેત હોમ” સુધી પાજંદમાં છે. હવે આરશઃ નીઆએશમાં એ પાજંદ બંદગીમાં અલરેજક, મખ્ખુક વગેરે કેટલાક બોલો ખીજી બાશાના આપણા નેઆગાનોએ ઉમેરેલા છે, એ દાખલા ઉપરથી કાલ ઉઠીને જખાનશનાસો કહે કે એ બોલોતો અરખી બાશાનાછે તેથી “પનામે યજ્જદાન” ની બંદગી કચ્છલ રાખવા જોગ નથી, તે જેમ બુલ બરેલું થાય, તેમ ધમખારની આફરીનમાં કેટલાક મહા પ્રશ્નોનાં નામો આવેલાં હોયતો, તે ઉપરથી તે આફરીન ચાહુદી ધરમના મત ઉપરથી ઉભી થયલી સમજવી બુલ બરેલું છે.

ધમખારની આફરીન વીશે ધણીક ખીજી શાહદતો મં આપીછે. પણ તે જાટીછે એવું બોલવામાં એક ખીજી દલીલ લાવવામાં આવીછે કે “એક ચોથી પેહડીનો વડવા એક વસીઅતનામું” કરી ગયો હોય, તેની ‘એક નકલ ત્રીજી પેહડીના વડવાએ કીધી હોય, તેમાં ખીજી પેહડીના ‘વડવાએ પોતાની તરફનું કાંઈ ઉમેર્યું હોયતો કોઈખી અદાલતમાં ત્રીજી ‘અને ખીજી પેહડીના વડવાએનું વસીઅતનામું રદ ગણાશે. અને ચોથી પેહડીના મુલ વડીએલનું લખેલું કચ્છલ રહેશે.” પહેલેતો સામેત કરવું જોઈએ કે એક પૌત્ર (પાજંદ) એ પોતાના બપાવા (અવસતા) નાં વસીઅતનામામાં પસોપેશ કીધુંછે. આર નીચેના દાખલા ઉપરથી જોવામાં આવશે કે તે પૌત્રએ કાંઈ પણ ફરશર કરયા વગર એમનુંએમ પોતાના બપાવાનું વસીઅતનામું કાયમ રાખેલું છે.

ઉપલી દલીલથી એવું સમજવવાની મકસદ રાખેલી જણાયછે કે પેદાએશા કેવી રીતે થઈછે તેનું વરણન અસલ અવસતામાં નથી, પણ પાજંદ જીખાનતી ધમખારની આફરીનમાં તે વરણનછે, તેથી પાછલથી બુમથી તે ઉમેરાયછુંછે. વાંચનારા સાહેબોએ જોઈ લીધું હશે કે ધજ્જનેના ૧૯ મા હામાં પેદાએશા વીશે અશા હોરમજ્જને અશા જરથોશત પુછેછે તેમાંતો ૭) પેદાએશાછે. તેથી જો જખાનશનાસોના કહેવા પરમાણે એ હા ઉપરથી તોરાતમાં પેદાએશા વીથેના દહાડા મુકરર થયા હોતતો તેમાં ૬) ન બદલે ૭) દહાડા હોત. પણ તોરાતમાં ૬) દહાડા લખેલાછે, તે ઉપરથી સામેત થાયછે કે અસલ અવસતામાં ધમખારની આફરીન હોતી જોઈએ. ન તે ઉપરથી તોરાતમાં ૭) નહીં, પણ ૬) દહાડા છે. અને હાલ પાજંદમાં જે

આપરીન છે, તે અમલ અવસતાની આફરીનનો તરજુમોએ એવું જાના-
નશનાસોની પોતાનીજ તકરાર ઉપરથી સાબિત થાય છે.

એ સધલી તકરારે એક કોરે મુકીએ ને જુનદેહશમાં દુન્યાં પેદા થવા વીશે
જે શકરે આવેલોએ તેને એકબારગી રદ કરીએ. અને તેજ પરમાણે ધમ-
ખારની આફરીન પણ જોડીએ એવું એક બારગી કબુલ રાખીએ. અને
આપણાં જશનોના અરથો ઉપર બરોશો રહેતો નથી, તે છતાં તે ખરા
અરથોએ, એવું પણ તકરાર ખાતર કબુલ કરીએ. અને આપણાં જશનો
શુભાનાં જ જશનોએ, એવું પણ એકબારગી કબુલ રાખીએ. અને પછી
તાં ૨૩ મી એપરીલના “ રામત ગોશ્તાર ” સાથે જે વધારે નીકુલયોએ
તેમાં “ ગેહા તથા ધમખારો ” અને “ પેતેશ્ત મધખાર ” ઇત્યાદી વીશયો
ઉપર લખાણ થકું છે તેનાં, અને તે વીશે વધારે દલીલો નીચે મુજબ વાંચ-
નારા સાહેબોના નોવામાં આવશે તેના જવાબો શું આપવામાં આવે છે
તે બહુવાની આશા રાખીશું.

બાણે એમ મનજો કે આપણે આપણું નવું વરમ જમશેદી નોરો-
જથી શરૂ કરીશું. અને સુરજ મેશ રાસીના પહેલા અંશે આવયો. બાણે
સાહેબોના કહેવા પરમાણે તે દીવસે એટલે શરવરદીન મહોનો અને હોર-
મજદ રોજે યાને તાં ૨૧ મી મારચે ઉતર ગોખારધમાં રખીયવનનું જ-
શન ધજવું જોઈએ. અને દક્ષીણ ગોખારધમાં તાં ૨૩ મી સપ્ટેમ્બર યાને
મેહર મહીનો અને અમરદાદ રોજે એ જશન ધજવું જોઈએ. ઉપલી
દલીલ મુજબ વીશુવવરતની ઉતરે એક મુલક ગમે એટલો દુર હોય, અને
તયાં ગમે એવી કકરવી ઠંડી પડતી હોય તે છતાં તેને સુરજની નજદીક
સમજીને રખીયવનનું જશન ધજી શકીએ, તયારે વીશુવવરતની દક્ષીણે
એક મુલક ગમે એટલો નજદીક હોય, અને તયાં નહોં ખમાય એવી
સખત ગરમી પડતી હોય તે છતાં તે સુરજથી દુર સમજીને રખીયવનનું
જશન નહોં ધજી શકીએ, એવી સમજણ કીએ જરથોશતી કબુલ રાખશે !
તયારે જાનાનશનાસોના કહેવા પરમાણે જેમ દરેક રેખાંશ ઉપર જુદી
જુદી વખતે ગેહા બહુવામાં આવે છે તેમ દરેક અક્ષાંશ ઉપર શું જુદી
જુદી વખતે રખીયવન ધજવાનું રાખીએ ? તેમ કરીએ છીએ તો નીચે
મુજબ એ જશન ધજવાનો હોંગામ આવશે :—

વીશુવવરત ઉપર દર છ છ મહીને.

સીલોનમાં ૪) મહીનામાં બે વખત.

મદરાજમાં ૨) મહીનામાં બે વખત.

મુંબઈમાં ૧૧) મહીનામાં બે વખત.

સુરતમાં ૧૫) દહાડામાં બે વખત.

કલકત્તામાં ૮) દહાડામાં બે વખત.

અમદાવાદમાં ૪) દહાડામાં બે વખત.

મતલબ કે ઇકવેટરથી તે ટરોપીક ઓફ કેનસર સુધીના તમામ મુલ-કોમાં ૬) મહીનાના અરસામાં ઓછે વધતે દહાડે બે વખત એ જશન ઇજવાનો હીંગામ આવશે. અને મેં આગલ કહ્યું છે તેમ ગુજરાતની ઉતરેના ખુદ હીંદુસ્તાનનાં તમામ શહેરોમાં, આખા યુરોપમાં, ઉતર અમેરીકામાં, એશીઆના ઘણાપરા ભાગોમાં, તથા ખુદ ઇરાનમાં રપીથ-વન ઇજવાનો હીંગામ ખીલકુલ આવશે નહીં. જખાનથનાસોના કહેવા પર-માણે અક્ષાંશો ઉપર જુદી જુદી વખતે જશનો ઇજવાનું રાખીએ તો ઉપર મુજબ પરીણામ નીપજે છે, જે અમલમાં નહીં આવે એવું છે તેથી રદ કરવું જોઈએ. એજ મુજબ અનાજના તથા ખીજા ધમખારોને વાસતે પણ વાંચનારા સાહેબો પોતે પોતાની મેળે દાખલાઓ આપી જખા-નથનાસોનું કહેવું રદ કરી શકશે. તેથી જશનોની કીરીયા હીંગામસર નહીં થાય તો ગુનાહ થાય, કીરીઆઓ રદબાટલ થાય, પછસા વચરથ જાય, એવો ફોકરનો ધભરાટ આપણે છોડી દેવો જોઈએ છે.

બનને ગોળારધોમાં ધમખારો શું અવારનવાર કરવા જોઈએ ? તથા ગેહો, તથા ધમખારો તથા ધિતેશીમ ધમખાર, તથા ગેહો તથા રોજ માહો, તથા રપીથવનનું જશન, એ વીશયો ઉપર લખાણ કરી જે તકરારો લેવામાં આવી છે તે વીશે મારા વીચારો કદાચ બુલ બરેલા હોય તેથી બણેલા સાહેબો તરફથી શું જવાબો મળે છે તે જાણવાની આશા રાખી આ સમાપત કરવાની હું રજા લઉં છું.

તા. ૧ લી મેએ ૧૮૮૨.

અ. સી. ૬. કા.

સારાખજ દસ્તુર કામદીનનાંએ છપાવેલી ચોપડીઓનું લીસ્ટ.

—૦૦૦૦૦—

૧. રક્ષક ચોપડા ગાંધી.
૨. ભરૂચના દસ્તુર ખાનદાંની વંશાવલી.
૩. ઇસની પાંદશાહીની તવારીખ (સમગ્ર ૧૭૫૦-૧૮૫૭).
૪. પારસીઓનું નવું નવા કાગળનું વર્ષ તથા રાષ્ટ્રવન અને ગાહા-
મચારનાં જરૂરનાં વાંચે.
૫. ઉત્તર દક્ષીણ ગોળાર્ધમાં શું ગાહામચારો જુદે જુદે હોવામાં
કરતા જોઈએ ?
૬. પરચૂરલ લખાણો.
૭. જમશંદી નોંધાવ.

—

